

УДК 159.9

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТНОСТІ У МОЛОДІЖНОМУ ВІЦІ

Шевченко О.М.

Житомирський національний агроекологічний університет

У статті розглянуто проблему соціально-психологічних особливостей конфліктності у молодіжному віці. Визначено відмінні особливості прояву конфліктної сутності у цей період життя. Проаналізовано соціальні та психологічні відмінності поведінки людей різного віку у конфліктних ситуаціях. Здійснено аналіз різних наукових підходів до даного питання. Надано рекомендації щодо мінімізації негативних наслідків під час конфліктів.

Ключові слова: молодь, конфлікт, взаємодія, особистість, вікові особливості, суспільство, соціалізація.

Постановка проблеми. Соціальне самопочуття молоді є одним із головних показників розвитку суспільства, а проблема формування її свідомості – однією з провідних у психології та соціології. Для того щоб формування молоді відбувалося адекватно суспільним процесам, необхідно визначити її роль і місце в суспільстві, з'ясувати труднощі та проблеми. Серед них є традиційні – кохання, дружба, пошуки сенсу життя, створення сім'ї. Вирішення багатьох проблем залежить від факторів соціального життя. Йдеться про вибір професії, життєвого шляху, самовизначення, професійну мобільність. Не менш актуальними є здоров'я, освіта молоді, спілкування її з дорослими й однолітками.

Ми пропонуємо ґрунтовно розглянути конфліктну складову молодого покоління через призму аналізу соціальної структури, політичного, економічного, соціального й духовного життя суспільства.

Сучасний стан українського суспільства відображає об'єктивну необхідність розглядати молоді, як невід'ємну частину соціальної системи, що виконує особливу роль у процесі розвитку людства. Молодь, як органічна частина суспільства на кожному етапі його розвитку виконує інтеграційні функції, об'єднуючи і розвиваючи досвід попередніх поколінь, сприяючи соціальному прогресу. При цьому важливою функцією молоді

є трансформація з минулого у майбутнє культурної та історичної спадщини всього людства в умовах природного розвитку соціальної системи. Таким чином, молодь є рушійною силою процесу розвитку суспільства, яка потребує участі всіх елементів соціальної системи в її формуванні та спрямованості на піднесення шляхом прогресу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що питанню конфліктності у молодіжному середовищі сучасною наукою приділялася певна увага. Вивченням проблем виникнення та подолання конфліктів присвячено роботи багатьох українських та зарубіжних психологів та вчених, серед яких Н.В. Грішина, О.В. Донченко, М.І. Пірен, Т.М. Титаренко, Л.Ф. Бурлачук, С.Г. Серьогіна, Л.І. Скібіцька, А.Я. Анцупов, І.Є. Ворожейкін, А.Я. Кібанов, які сформувавши різні підходи до запобігання та виходу із конфліктних ситуацій. Незважаючи на значну кількість робіт щодо управління конфліктами, питання профілактики та подолання конфліктів у молодіжному середовищі потребують подальшого вивчення, вдосконалення та розвитку.

Питаннями молоді у сферах психології та соціології опікувалися також Коноваленко М.Ю., Цой Л.М., Макаревич В.М., Вдовіна М.В., Медведєв В.С., Шевченко О.М., Дружинін В.В., Орбан-Лембрик Л.Е., Сокурянська Л.Г. та багато інших дослідників.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на інтерес дослідників до конфліктності у молодіжному віці, сьогодні накопичено ще недостатньо відомостей стосовно масштабів і соціально-психологічних аспектів даного напрямку дослідження. Хоча здійснено опрацювання великого масиву інформації у сфері конфліктології та соціології молоді, розроблено низку методик по вивченню конфліктів та запропоновані поради по їх мінімізації, слід мати на увазі, що наше суспільство постійно змінюється, нинішнє покоління молоді відрізняється від своїх попередників і так триватиме й надалі. Тому слід безперервно відслідковувати ці зміни і пропонувати сучасні, актуальні засоби взаємодії у молодіжному середовищі.

Бракує також узгоджених програм просвітницької роботи з молоддю у сфері взаємин між різними віковими категоріями людей та особливостей соціалізації при переході до різних соціальних груп (навчання, робота, інші види діяльності у системі «людина-людина».

Мета статті. Головною метою цієї роботи є здійснення просвітницької діяльності щодо особливостей перебігу конфліктів у молодіжному середовищі. Сподіваємося, що викладені у статті положення допоможуть молодим людям розуміти сутність конфліктів, сприятимуть умінню уникати більшості з них та мінімізувати негативні наслідки конфліктів, які вже мали місце у їхньому житті.

Виклад основного матеріалу. Конфлікти є частиною нашого буття. Незалежно від того, наскільки ми хочемо вберегти нашу молодь від конфліктів, вона обов'язково стикається з ними у реальності. Конфлікти можуть виникнути у будь-якій сфері їх життєдіяльності. Але молодим людям слід пояснити, що конфлікт не завжди дає негативний досвід, вони повинні знати: конфлікт може сприяти змінам, позитивним змінам.

Конфлікт має соціальну природу, оскільки учасниками конфлікту завжди є люди або певні соціальні групи та спільноти. Безконфліктного розвитку соціальних систем не існує, тому, проблематика конфлікту є однією з найактуальніших.

Конфлікти є повсякденним і природним явищем суспільного життя, його невід'ємним атрибутом. Конфлікти є джерелом змін, що відбуваються у суспільстві, розвиток якого є безперервним процесом виникнення та розв'язання різноманітних суперечностей особистостей та соціальних груп. Саме внаслідок конфліктів суспільні відносини стають більш мобільними, динамічними, здатними до модернізації та оновлення, адже відкидаються застарілі норми мислення та поведінки людей.

Молодь через специфіку свого соціального становища знаходиться на піку соціальних суперечностей і конфліктів у будь-якому сучасному суспільстві. Перш за все, як суб'єкт суспільних відносин, вона здійснює пошук власної соціальної ніші, знаходиться у процесі досягнення власного статусу.

Молодіжні конфлікти можуть залишатися традиційними конфліктами батьків і дітей і не виходити за межі приватних практик, в основному пов'язаних зі стратегіями виховання батька-

ми і опором дітей. Але можуть набувати форму більш фундаментального протистояння інноваційних способів самореалізації молоді, що живе в інших соціальних умовах, інституційним, а отже, нормативним і адаптивним способом самореалізації, що відстоюються інститутами соціалізації.

Щодо процесу управління конфліктами слід відзначити що він завжди закінчується прийняттям рішень із використанням конкретних методів та форм їх реалізації. Багато фахівців, які займаються питаннями вирішення конфліктів на професійному рівні, вважають, що немає універсальних методів управління, їх вибір залежить від багатьох факторів. Тому знати зміст, особливості та принципи застосування конкретних методів управління конфліктами – необхідні передумови їх раціонального вирішення.

Окремої уваги заслуговує питання, що стосується взаємин молоді зі своїми батьками. Батьки не можуть і не повинні любити все, що подобається їх дітям. Ці стосунки – не питання «любоби» або «нелюбови», а питання такту, вихованості. Непорозуміння між цими категоріями людей з часом стихають. І це слід мати на увазі молодим людям. Адже для них досить швидко настане час, коли вони будуть краще розуміти своїх батьків, аніж своїх дітей.

У 30 років ми більше схожі на тих, кому 45-50, ніж на тих, кому 14-17 років. Так, зазвичай, і відбувається (за деякими винятками, коли несприйняття «світу дорослих» зайшло занадто далеко). Це звичайний процес «повернення» до батьків. Та це тільки один мотив взаємовідносин. Є ще одна причина: в підлітковому віці відбувається «емансипація», «відхід» від батьків. Маленька дитина сприймає батьків як «богів», вона повністю залежить від них, їх волі. Тільки вони знають, визначають, що можна робити, що ні, що погано, що добре. І «несподівано» дитині виповнюється 11, 15, 16 років. Конфлікт «відходу» від батьківської опіки збільшується, настає його «час пік». Починається реакція «емансипації», «відторгнення» від батьків. Діти заявляють: ми вже дорослі. Але можливостей мало: психологічних, матеріальних. Тоді на допомогу приходять «реакція групування з однолітками». Тобто вступає в силу «закон великих чисел»; кожен із нас, представників молоді, зовсім не такий сильний, як ви, дорослі, але разом ми – велика сила. Саме у цей час зачіска, манера одягатися має велике значення. Молоді люди обирають стиль залежно від тієї групи, до якої належать. Це код, пароль, позначка: «свій», «чужий».

Батьки знають свою дитину. Вона для них безцінна. І батьки відчувають «відхід» дитини, боляче переживають. І тут не так важливо, куди йде дитина, важливий сам факт, що вона йде від батьків. Батьків у такій ситуації можна пошкодувати. Часто дитина для них – «світло у вікні». Такого відчуття зазнають багато батьків.

Для молодих людей важливішим є те, як до них ставляться однолітки, а не дорослі, і коли у суперечці з дітьми у дорослих не вистачає переконливих аргументів, вони починають підвищувати голос, що створює конфліктну ситуацію. Діти, які абсолютно байдужі до почуттів батьків, є результатом виховання в сім'ї, де батьки були глухі до почуттів дітей. Молодь досить часто бу-

ває « дзеркалом» особистого дитинства. У молодих людей існує необхідність «розмалювати свій світ», звертати на себе увагу. Це нормально. Мине час – і необхідності в цьому не буде. Тому усьому свій час...

Слід відзначити, що молодь завжди відчувала нерозуміння з боку старшого покоління. Підтвердженням цього є висловлювання відомих мислителів. Так філософ Сократ, що жив 400 років до нашої ери, стверджував, що нинішня молодь любить розкіш. Вона не вмє себе вести і зневажає авторитетів... не висловлює поваги літнім людям... Сьогоднішні діти – тирані, а не слуги світу. Вони суперечать батькам, говорять раніше за інших, жадібно накидаються на їжу і тиранять своїх батьків... Давньогрецький поет, засновник дидактичного епосу, Гесіод (2 ст. до н.е.) зазначав, що втратив усякі надії щодо майбутнього нашої країни, якщо нинішня молодь візьме завтра у свої руки кермо влади. Ця молодь нестерпна, просто жахлива. Ще одна цитата знайдена у глиняному горщику, який 3 тис. років зберігався в руїнах Вавилону: наша молодь розбещена до глибини душі, вона ніколи не буде схожа на молодь минулих часів... не зможе зберегти нашу культуру. 4 тис. років тому єгипетський жрець висловився так: наш світ досяг критичної стадії. Діти більше не слухають своїх батьків. Мабуть, кінець світу вже не далекий. Напевно, сучасне доросле покоління має таку ж думку.

Нагадаємо, що конфлікт – це сигнал, вказівка на якусь конкретну проблему. Конфлікту легше запобігти, ніж його подолати.

Знаний англійський філософ Т. Гоббс вказує на три основні психологічні причини конфліктів: суперництво, недовіра, бажання слави [1]. Фактично він пов'язує їх із потребами, інтересами та цілями особистості, що, на нашу думку, може слугувати початком відліку у систематизації психологічних причин конфліктної поведінки.

Сьогодні науковцями визначається значно більша кількість психологічних причин появи конфліктної поведінки в усіх сферах життя людей. Багато дослідників вказують на такі причини конфліктів, як протиріччя, пов'язані із соціально-психологічною специфікою молодіжного віку, що містить у собі потенціал конфліктності, обумовленої поведінковим типом «вибухової» реакції на зовнішні соціальні перешкоди й подразники.

Існує дві форми перебігу конфліктів: відкрита – відверте протистояння, зіткнення, боротьба і закрита, або латентна, коли відвертого протистояння нема, але точиться невидима боротьба між учасниками конфлікту.

Досить часто після завершення конфлікту виникає постконфліктний синдром, який характеризується напруженням у відносинах сторін, які щойно конфліктували. Постконфліктний синдром у разі загострення може породити новий конфлікт.

Для попередження міжособистісних конфліктів ми пропонуємо використовувати такі методи: 1) когнітивні – чітке і конкретне з'ясування позицій, відносин, понять; забезпечення зворотного зв'язку; збирання додаткової інформації; 2) мотиваційні – прогнозування перспективи; спільне вирішення проблеми конструктивною конкуренцією

або кооперацією; 3) діяльнісні – підвищення ефективності спільної діяльності; 4) організаційні – підвищення гнучкості системи і рольової динаміки [2].

Зародження конфліктної ситуації залежить від таких чинників, як психологічний стан людини, минулий досвід, соціальне становище опонента, місце і тема можливого конфлікту. З урахуванням цих чинників учасники свідомо чи підсвідомо обирають стратегію комунікації та застосовують певні алгоритми поведінки у конфліктній ситуації.

Важливо відзначити також, що внутрішньо-особистісний конфлікт є однією з причин, що обумовлює психологічний стан молодої людини і може виражатися у нетипових для неї зовнішніх реакціях у певних ситуаціях. Внутрішнє напруження, підсилене зовнішніми проблемами, може породжувати конфлікти і суперечки, на перший погляд, без істотних причин.

Чи можемо ми обійтися без конфліктів? Відповідаючи на це запитання доречно навести такий вислів: «Конфлікт – це норма життя. Якщо вам здається, що у вашому житті немає конфліктів, перевірте, чи є у вас пульс...». Ця фраза Чарльза Ліксона, американського психолога й адвоката з тридцятирічним стажем, може слугувати епіграфом до підручників і посібників із конфліктології. Він же зауважив, що де є людина, завжди є конфлікти, тому що вони – постійні супутники буття.

На запитання молодих людей стосовно того, що конфлікт – це добре чи погано, можна відповісти за допомогою визначення позитивних і негативних сторін конфлікту.

Серед аргументів «ЗА» (на користь конфлікту) можна назвати такі:

1. Будь-які зміни пробивають собі дорогу через конфлікт зі звичним, традиційним, відсутність конфлікту це ознака застою.
2. Конфлікт стимулює самовдосконалення і особистісне зростання, пошук нових способів діяльності.
3. Конфлікт може вивести на нову цікаву ідею.
4. Тільки пройшовши через конфлікт і знаючи як поведе себе партнер у тій чи іншій ситуації, коли стикаються ваші інтереси, можна говорити про те, чи добре знаєш людину і можеш їй довіряти.
5. У результаті конфлікту можна вийти на нові етапи у взаємовідносинах – зробити їх більш природними та більш відкритими.
6. Конфлікт загартовує характер, навчає здатності відстоювати свої інтереси.
7. Допомагає виразити свої відчуття і зняти напруження.
8. Конфлікт допомагає краще розуміти людей, дає можливість подивитися на ситуацію з нової точки зору та добитися покращення ситуації.
9. Вчить розуміти і поважати не схожих на тебе людей.

У переліку аргументів «ПРОТИ»: 1. Конфлікт це завжди велике емоційне навантаження. 2. Є ризик зруйнувати взаємовідносини. 3. Є можливість не отримати бажане і залишитися без того що маєш тепер. 4. Є ризик отримати удар по самолюбству чи зганьбитися перед оточуючими. 5. Іноді конфлікт забирає невинувато багато сил і часу.

Висновки і пропозиції. Проблеми, які можуть стати джерелом конфліктності у молодіжному середовищі умовно можна поділити на два типи:

перші – зумовлені зростанням вимог суспільства до молоді; інші – визначаються труднощами самореалізації молоді, її входженням у доросле життя.

Для психологічної корекції конфліктної поведінки серед молоді та оптимізації міжособистісних стосунків, варто використовувати усі можливі та доступні форми і засоби. Намагатися підмінити міжособистісні конфлікти спільними для конфліктерів завданнями, спортивними змаганнями, ігровими тренінгами; нейтралізувати дії конфліктної особистості організаційно-адміністративним, колективним, психологічним впливом та ін.

Українські дослідники в галузі конфліктології мають вирішити низку завдань, які допоможуть мінімізувати негативні наслідки конфліктів, а саме:

– напрацювання категоріального й понятійного апарату з конфліктології, створення наукової бази для викладання конфліктології у ВНЗ, як обов'язкової навчальної дисципліни;

– підготовка фахівців для дослідження проблем прогнозування, запобігання і вирішення конфліктів, створення груп практиків-конфлітологів;

На нашу думку серед перспективних напрямків подальших досліджень даної проблеми є розробка психологічного інструментарію діагностики та попередження проблемної міжособистісної взаємодії у молодіжному середовищі.

Вважаємо, що молодь потребує організації діяльності з формування у неї досвіду конструктивного вирішення конфліктів. Результативність формування досвіду багато в чому залежить від дотримання низки умов. Наприклад, створення комфортного психологічного клімату у найближчому соціальному середовищі, наповнення змісту їх підготовки спеціальними знаннями про суть, структуру, функції конфлікту і механізми його конструктивного вирішення, розробку механізму, системи методів, що формують уміння і навички ефективного врегулювання конфліктів.

Список літератури:

1. Гоббс Т. Сочинения: 2 т. – М: Мысль, 1991. – Т. 2. – С. 731.
2. Дурманенко Є. А. Конфлікти в педагогічному середовищі: [монографія] / Євгенія Аристархівна Дурманенко. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту імені Л. Українки, 2004. – 287 с.
3. Крайг Г., Бокум Д. Психология развития. – 9-е изд. – СПб.: Питер, 2005. – 940 с: ил. – (Серия «Мастера психологии»).
4. Орлянский В.С. Конфліктологія. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 160 с.
5. Слободчиков В.И., Исаев Е.И. Основы психологической антропологии. Психология развития человека: Развитие субъективной реальности. М.: Психология, 2000. – 421 с.
6. Соціологія: Підручник /За ред. В.Г. Городяненка. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 544 с. (Альма-матер).

Шевченко А.Н.

Житомирський національний агроекологічний університет

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ КОНФЛИКТНОСТИ В МОЛОДЕЖНОМ ВОЗРАСТЕ

Аннотация

В статье рассмотрена проблема социально-психологических особенностей конфликтности в молодежном возрасте. Определены отличительные особенности проявления конфликтной сущности в этот период жизни. Проанализированы социальные и психологические отличия поведения людей разного возраста в конфликтных ситуациях. Осуществлен анализ различных научных подходов к данному вопросу. Даны рекомендации по минимизации негативных последствий во время конфликтов.

Ключевые слова: молодежь, конфликт, взаимодействие, личность, возрастные особенности, общество, социализация.

Shevchenko A.N.

Zhytomyr National Agroecological University

SOCIO-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF CONFLICT IN THE YOUTH AGE

Summary

The article considers the problem of social-psychological features of conflict in the youth age. It defined the features of manifestation of the essence of conflict in this period of life. Analyzed the social and psychological differences behavior of people of all ages in conflict situations. The analysis of different scientific approaches to this issue. Recommendations for minimization of negative consequences during conflicts.

Keywords: youth, conflict, interaction, personality, age characteristics, society, socialization.